

Do kruha.

(Krájinska povest; spisal Angelar Zdénčan.)

I.

Bil je vroč poletni dan pred kakimi tridesetimi leti. Na krajinsko vas Pako se je uprlo žarno solnce z vso svojo silo: zelenje je ovenélo, in žito na polju se je tožno klanjalo pod pekočimi žarki nebeške luči. Na polju ni bilo videti živega človeka, kajti vročina je bila neznosna.

Paka ni veliko selo. Morebiti ima trideset številčk, več pač ne. Hiše so večjidel lesene in borne ter pričajo o revščini krajinskega ljudstva. Pačani se pečajo sicer marljivo s poljedelstvom, vendar kamenita zemlja ne more preživiti vseh prebivalcev. Zato odidejo možje v jeseni na tuje bodisi na Hrvaško v šume, bodisi na sever v cesarsko mesto Dunaj kostanj peč; na spomlad se pa zopet vrnejo domov. Tako so živeli Pačani borno in skromno takrat, ko se godi naša povest, takó živé tudi še dandanes.

Takrat je sedel na pragu svoje lesene kočé, ki je stala na koncu raztresene paške vasi, Brencljček in si podpiral z žuljavimi rokami osivelo glavo. Gledal je zamišljen na polje in z bridkostjo opazoval ovenélo naravo in od vročine razpokano zemljo. Slednjič je jel glasno vzdihovati in obžalovati svoj borni stan, ki je tako trudapoln, da se mora potiti dan za dnem od zore do mraka za svoj vsakdanji kruh. Blagroval je druge stanove, katerim se ni treba ukvarjati z motiko, koso ali plugom; ne v vročini, ne v dežju, ne v mrazu. Seveda ni pomislil, da imajo i drugi stanovi svoje težave in nadloge. Navadno sodi preprost človek le po zunanjem blesku.

Zazvonilo je poldne, in Brencljček je ravno polglasno molil angeljsko češčenje, ko iz šole priskače domov njegov sinek Jožek. Brencljček je bil že nekaj let sèm vdovec in je imel jedino tega sina in še jedno starejšo hčer, ki mu je gospodinjila. Ko zagleda sedaj oče svojega sina, pride mu nenavadna misel v glavo, kakor še nikoli poprej. Kaj, ko bi dal tega svojega sina v mestne šole? Skoro vstrašil se je sprva te misli, toda čim dalje jo je premišljeval, tem lepša se mu je dozdevala. Ne bo se treba sinu mučiti za vsakdanje življenje, ne bo mu treba te kamenite zemlje obdelovati, ne bo mu treba v potu svojega obraza črnega kruha jesti. In kateri oče ne skrbi za to, da bi izboljšal življenje svojemu sinu? Oj, blažena misel, a kako težko, dà, skoro nemogoče jo bo izvesti!

Ta borna lesena kočá, to zadolženo polje, te tresoče in od starosti onemogle roke pač ne bodo vzmogle velikih stroškov, katere zahteva drago šolanje. A katere zapreke ne premaga vroča očetova ljubezen do svojega otroka? Ona vse veruje, vse upa, vse pretrpi. Morebiti se dobí nekaj pomoči pri gospodu župniku, nekaj se doma priredí in pridobí, nekaj pa pri usmiljenih srcih Ljubljančanov. Saj je prečesto čul, da Ljubljančani radi pomorejo revežem

In oj krasna slika ko bo stopal čez nekaj let njegov sin v zlatem plašču pred oltar in poleg njega on sam, presrečni oče. Že sama ta

sreča bi stoterno poplačala vse prestale težave in trude. — Kaj pa Jožek? No, njega ni razveselila ta novica, katere misel sama je očeta tako vzradostila. Ne, ni si hotel misliti, da bi pustil to ljubo mu domovje, to prosto naravo, da bi se ločil od očeta, preljube sestre in tovarišev. Tudi šola mu ni ugajala. Saj je še v domači šoli, ki je malo poduka, večkrat se dolgočasil, še večkrat pa v bližnji gozd šel mesto v šolo. Seveda s tem pa ne trdim, da ni bil nadarjene glave, le zaduhla šolska soba mu ni ugajala, ki tudi mnogim takim malim ptičem še sedaj ne ugaja, kar seveda ni prav. Sedaj pa v Ljubljani dan na dan sedeti med čisto tujimi tovariši: ne, tega pa že ne. Zato je bil odločno proti temu, da bi šel v tuje šole.

Oče je dobro vedel, da niso trdni ti premislili sinovi, in je tudi vedel, kako mu jih bo izbil iz glave. Zato mu je smejé se, rekel: »Pomisli, Jožek! Kako dobro se ti bo tam godilo. Jedel boš meso in belo štruco, in videl boš toliko lepih in novih rečij, da ti ne bo nikoli dolgčas. Tovarišem se boš pa takoj privadil, in jaz bom tudi dostikrat prišel k tebi.«

Te očetove obljube so pa sina tudi mahoma premenile. Takoj je bil zadovoljen. Živa domišljija, s katero si je slikal vse mogoče in nemogoče stvari v mestu, ga je do cela prevzela. Spominjal se je, kako krasno je bilo o lanskem semnju na sv. Matevža dan v Ribnici. Gledal in gledal je nepremično lepo razobešeno in razstavljeno blago po trgu. Ni se mogel ločiti od nobene prodajalnice. Večkrat ga je oče zgubil, a lahko zopet našel, ker Jožek je bil še vedno pri tisti prodajalnici v lepe reči zaverovan, kjer ga je prej pustil oče. Seveda, če je bilo že v trgu tako lepo, kako mora šele biti v Ljubljani, o kateri je slišal, da je veliko lepša in večja nego Ribnica. Dà, dà, v Ljubljano hoče iti.

V Krajini ne ostane nobena stvar dolgo tajna. Zato se je kmalu razvedelo, da namerava Brenceljček svojega sina dati v mestne šole. Kmalu je zagrmelo po celi vasi:

»Brenceljčkov Jožek gré jeseni v šolo!«

II.

Kadar se vrši kak cerkveni shod v Krajini, je vse po koncu: staro in mlado hiti v taisto duhovnijo, da počasti svetnika, čegar god se baš slavi. A cerkveni shod je vsaj jedenkrat vsako leto gotovo, na Paki pa še nikdar ni bilo, odkar svet pomni, nikogar, ki bi bil šel v mestne šole. Zato se ni čuditi, da je bil ta glas za Pako bolj nenavaden, bolj zanimiv, kot oni o kakem shodu. Vsi Pačani so živo preresetavali, sedaj ob nedeljah pod vaško lipo, sedaj pri delu na senožetih in na polju, ali bo kdaj Brenceljčkov Jožek novo mašo pel, ali bo pa tako naredil, ko Hočevski Ljube, ki je šolo popustil in domov pribežal. Jedni so bili za Jožka, ker je tako bistro gledal in jim s tem upanje budil, da ni prazne glave, drugi so mu bili nasprotni, češ, ker doslej nobenega še na Paki ni bilo, on gotovo prvi ne bo.

Brenceljček se pa ni menil za vse te različne govornice, ampak je jel resno vse potrebno pripravljati, da dostojno odpelje svojega sina v megleno

Ljubljano. Sel je okrog sorodnikov, ki so obljubili pomagati mu pri šolanju. Seveda, Krajinčan rad obljubi, a izpolniti vselej obljube le noče.

V nedeljo popoldne pa jo zavije Brenceljček s svojim sinom mimo paške lipe v župnišče. Vaški možje, ki so pod lipo stali in iz malih pip kadili, so gledali zadovoljno za odhajajočima, češ, kadar se mi razburimo, pa damo tudi kaj posebnega.

V Krajini imajo duhovniki veliko veljavo. Nobena imenitnejša stvar se ne izvrši brez njih svêta in odobravanja. Takrat je župnikoval na Paki gospod Peter Dobravec, vnet mož za lepoto cerkve in blaginjo svojega ljudstva. Čutil je globoko v srečju vse nadloge, ki tró njegove farane in skušal jim je pomagati.

Jako se je razveselil, ko je od Brenceljčka čul, da namerava poslati v šole svojega sina. Njegovo resno lice se je ujasnilo, in morda je že v duhu gledal, da bo i siromašna Krajina vzrla kedaj lepše dni, če jo bodo vzbudili njeni lastni sinovi.

»Prav imate, prav«, hiti gospod, »da hočete svojemu sinu pomagati do boljše sreče, kakor jo imate vi. Samo bolj se bo moral Jožek šole poprijeti, tukaj ga ni bilo dostikrat videti.«

»Seveda, kdo je vedel, da bo tako prišlo«, izgovarja oče sina, »jaz sem mislil, da za kmeta dovolj zna. Na mestne šole pa prej nisem mislil.«

»Ne, tudi kmet se mora sedaj bolj izobraževati«, pravi župnik, »ker zdaj so drugi časi. Vse napreduje, zato mora tudi kmet. Sicer pa ni zamujenega še ničesar. Le tam naj se vrlo uči, pa bo dobro. Imam prijatelja-sošolca v Ljubljani, v samostanu. Njemu bom pisal, da bo Jožek dobival hrano. Za stanovanje in obleko se bomo pa že še pomenili.«

Solze hvaležnosti je izvabila Brenceljčku ta dobrotljivost župnikova. Rad bi se gospodu zahvalil, toda besed ni mogel najti: v grlu so mu tičale, a zadušile so jih solze radosti in hvaležnosti. Poljubil je župniku roko, in hotel s tem izreči zahvalo; isto je storil pred odhodom i Jožek.

»Čez teden dnij se pa oglasite!« kliče gospod župnik v slovo. »Naredil bom potrebna pisanja in dobil odgovor od prijatelja iz Ljubljane.«

Pod lipo so pa vaščani nestrpno soseda pričakovali. Brenceljčkov jasni obraz je pričal, da je dobro opravil. Sedaj pa ni bilo nobenega nasprotnika, ki bi bil neprijazen Jožkovemu šolanju. Kajti, kar gospod odobré, potem se tisto mora brezdvomno izvršiti. Blagrovali so srečnega očeta, ki bo imel sina duhovnika, in malo, da se niso že priporočali za novo mašo.

Toliko moč ima na Paki župnikova beseda.

Noč je pala na Pako in nocoj objela le zadovoljna srca. Polovica ljudij je sanjala o novi maši, naš Jožek pa seveda o lepih rečeh, katere bo videl v Ljubljani.

(Dalje prihodnjič.)

